

Mgr. Lenka Vídršperková: *Pohádka a sen ve vzájemném vztahu. Disertační práce – posudek oponenta.*

Autorka se rozhodla zkoumat souvislosti mezi pohádkou a snem. Lze říct, že se jedná o aplikovanou psychoanalýzu, kdy je psychoanalytické myšlení využito mimo rámec psychoterapie. Na postupu je patrné, že se nejedná o prvoplánovou aplikaci psychoanalýzy. Autorka v první řadě vychází z poctivého studia zkoumaného materiálu a nezastaví se u psychologického hlediska, ale zvažuje i kulturně antropologické či folkloristické souvislosti, což s ohledem na zkoumaný materiál považují za vhodné. Téma je bezpochyby aktuální.

Své cíle autorka konkretizuje následovně: „*nabídnout možný postup psychoanalytické interpretace pohádek, prokázat podobnosti mezi pohádkami a sny, a především prostřednictvím zkoumání pohádek a snů zkusit přiblížit zkusit přiblížit ověření teorie Róheima o možném původu pohádek ve snech*“ (s 10).

V teoretické části (s. 12–38.) postupně uvádí způsoby klasifikace pohádky, folkloristické, literární a psychoanalytické teorie vzniku nebo významu pohádek a představuje základní teoretické předpoklady, se kterými pracuje v následující části své práce. Jedná se zejména o otázku vztahu snů a pohádek. Čtenáře seznamuje s Freudovým učením o snech, mechanismy snové práce, se specifiky dětských snů. Následně se zabývá podobnostmi pohádek a snů, jak z hlediska obsahového, tak formálního. Vedle toho představuje základní teoretický předpoklad práce maďarského folkloristy Róheima o původu pohádky v individuálním snu (s. 34), který v dalším textu zkoumá na konkrétním materiálu. Zpracování teoretické části a výběr literárních zdrojů považují za adekvátní.

V hlavní části práce autorka představuje vlastní analýzu vybrané pohádky *Princezna se zlatou hvězdou na čele*, na jejímž základě zkoumá podobnosti mezi snem a pohádkou a zároveň se pokouší ověřit teorii Róheima, jak si stanovila v úvodní části.

Začíná představením výchozí verze pohádky od Boženy Němcové *Princezna se zlatou hvězdou na čele* a pokračuje dalšími verzemi sebranými od „nejznámějších autorů“, či z „nejvýznamnějších sbírek“ (s.47). Autorčina analýza zahrnuje několik postupů: 1. nahlíží na pohádku skrze schéma funkce jednajících osob dle Proppa, 2. identifikuje dějovou linii všech prezentovaných verzí, který pomáhá s hledáním základní struktury příběhu a témat. 3. strukturalistická analýza mýtu dle Léviho-Strausse 4. využití pojmových map.

Postup vlastní analýzy průběžně diskutuje s literaturou a dalšími interpretacemi pohádek zařazovaných v klasifikacích do podobné kategorie jako Princezna se zlatou hvězdou. Autorka si všímá, že se v literatuře objevují především dvě linie výkladu pohádky. Jedna má tendenci vykládat pohádku jako vyjádření skutečného incestu, druhá naopak jako incest fantazijní odkazující k vyrovnávání se dívky s oidipkými tématy.

Na tyto interpretace navazuje další částí textu, ve které s ohledem na cíle práce nahlíží studovanou pohádku v kontextu snů. Nejdříve prezentuje studie zabývající se sny dětí a dospělých žen, které byly obětí sexuálního zneužívání. Následně se zaměřuje na to, jak jsou ve snech zobrazována oidipská témata. Znovu přitom otevírá otázku týkající se odlišení skutečného a fantazijního incestu, která psychoanalytickou praxi provází od jejích začátků. Autorka sama se na základě vlastního rozboru kloní k tomu, že pohádka nemá zdroj v traumatickém snu.

V další části dohledává sny z databáze DreamBank, které obsahují podobná témata objevující se v pohádce Princezna se zlatou hvězdou na čele. Takto vybraný soubor snů srovnává s danou pohádkou. Způsob, jakým autorka postupuje, nabízí velmi zajímavé postřehy o podobnostech mezi sny a pohádkami. Kladně hodnotím, jakým způsobem autorka reflektuje limity při ověřování hypotézy o zdroji pohádek ve snu (s.158).

Celkově hlavní část i metodologický postup považuji za adekvátní. Živě ukazuje možnosti využití psychoanalýzy při zkoumání pohádky. Oceňuji, jak odlišuje interpretace opřené o zkoumaný materiál, od úvah a hypotéz. Nakonec autorka přináší závěrečnou analýzu, kterou rozděluje do dvou oblastí, které jsou, jak sama uvádí, vzájemně propojené: fylogenetická a ontogenetická rovina.

V první části přemýšlí nad významem pohádky z hlediska vývoje kultury a jako jedno z hlavních téma identifikuje přechod od incestu k exogamii. Na ontogenetické rovině i s ohledem na Freudovu teorii psychosexuálního vývoje zkouší navrhnout, kdo by mohla být snící. Líbí se mi, postřeh, že se pravděpodobně nejedná o pouhé vyjádření oidipského komplexu dívky ve falickém období, ale spíše se jedná o období, kdy dívka vystupuje z latence, nebo je dokonce již v období dospívání. V tomto ohledu pro mě byla inspirativní úvaha, že by snící mohla být na otce nazlobená a chtěla mu dokázat, že dokáže být nezávislá, což je důvodem toho, proč dospěla a vstoupila do exogamie.

Disertační práci považuji za přínosnou. Pečlivý rozbor ale i nabídnuté hypotézy nabízejí širokou paletu toho, jakou podobu mohou při nevědomé transformaci nabývat témata a konflikty, se kterými se dospívající dívka může potýkat.

Mám za to, že práce dosáhla svého cíle a autorka ve svém textu splnila podmínky kladené na tato řízení.

12.9. 2023

Mgr. Michal Voldřich, Ph.D.